

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Светлана Проданова Александрова:

**“Културни политики в Европейския съюз. Между демокрация и демократизация
на културата: Политики на участие”**

за присъждане на образователната и научната степен “доктор”

от

Доц. д-р Иван Димов Кабаков

Софийски университет Св. Климент Охридски / ФФ

Катедра “История и теория на културата”

Дисертационният труд на Светлана Александрова предлага за обсъждане темата за културните политики в ЕС, чиято актуалност е извън каквото и да е било съмнение, не само заради приключилия програмен период 2007-2013 г., но преди всичко с оглед на особеното поставяне на културните политики в рамките на коментираната общност. Този проблем може да бъде разглеждан и като успешно решен, доколкото краткото заглавие на темата е „Културни политики в Европейския съюз”, а не *на* Европейския съюз, каквито е трудно да бъдат дори и номинално и под условие открити. Написаното е само свидетелство за необходимостта от особено поставяне на темата за културните политики в Европейския съюз, които не могат да се разглеждат като ангажимент за обща културна политика, следвайки чл.167 от ДФЕС и дори са противопоставени на подобен политически подход с аргумента, че по този начин се заличава културното многообразие, което е конституиращ принцип за състоянието на коментираната общност. Иначе казано – ако са възможни на този етап от развитието на Европейския съюз културни политики, те са резултат от прилагането на принципа на субсидиарност на национално равнище и въздържание от осъществяването им като обща културна политика. Движението по тази линия предполага множественост на политиките, каквато действително присъства в заглавието, заедно с отсъствието на ангажимент за припознаването на каквато и да е била обща културна политика *на* Европейския съюз, а само на такива, които са осъществявани *в* неговата територия.

Доколко обаче такова поставяне на темата е действително осъзнато и мислено в дисертационния труд?

Той е представен на 256 страници в които са включени увод, три глави, заключение и литература по темата на изследването, както и 7 приложения. Източниците на информация са на български и английски езици и представят относими към темата изследвания, политически документи на ЕС, както и резултати от проведени теренни проучвания, свързани преди всичко с кандидатурата на София за Европейска столица на културата.

В увода (с. 3-14) последователно са представени основната теза и основната цел на дисертацията, нейния обект и предмет, както и задачите, теоретичната литература, основните понятия и методологията, които ще бъдат използвани в изследването. Тази част от текста приключва с коментар на структурата на дисертационния труд, както и на ограниченията пред които е изправен изследователя.

Първата глава коректно и изчерпателно представя станалото обичайно обвързване на култура и политика под формата на културна политика, основана на широкото разбиране за култура, което включва както общото културно съдържание, (въз)произвеждано от културните институции, така и т.нар. жива култура, „изтъкана” от практики и участие в тях на всеки заинтересован гражданин чрез използването на деинституционализираното антропологическо понятие за култура. Многообразието и гражданското участие в културния живот са изведени като принципи и характеристики на културните политики в Европейския съюз, които впоследствие получават специално внимание, доколкото са част от различни културни практики, както в рамките на Европейския съюз, така и в частност на такива в България, макар и по особен начин. Коментираните принципи трябва да бъдат отстоявани чрез културни права, чиято полезност за развитието на индивидите, общностите и обществата е извън съмнение, за разлика от тяхното прилагане, което е винаги уникално и не винаги възможно с оглед на характеристиките на социалната, икономическата и/или културната среда.

Възниква обаче въпроса кой е субекта на културните политики в Европейския съюз, при положение че отсъства обща културна политика на над-национално равнище и предприеманите инициативи в тази област трябва да следват принципа на субсидиарност или да бъдат периферна част (например) от регионалните политики, осъществявани преди всичко чрез оперативни програми, каквато е тази за „Регионално развитие”. Нещо повече – този проблем е вече коментиран в литературата по темата и има достатъчно публикации в тази връзка като например „Защо са ни необходими

европейски културни политики?” на Нина Обульен¹ или текста на Катинка Дитрих и Ернст Шурман – „Нуждае ли се Европа от външна културна политика?”², който хронологично предшества първия текст. Те обаче не присъстват в иначе изчерпателно и детайлно проучената литература за културните политики не само в Европейския съюз, но и въобще на международно равнище. Най-вероятно това е израз на отношение към подобна възможност за което обаче липсва обяснение в текста на дисертационния труд.

Втората глава частично изяснява коментираното отсъствие, представяйки културната демокрация като предпочитан политически подход в Европейския съюз, поради което е необходимо децентрализираното осъществяване на културните политики в тази общност с оглед на опазването и насърчаването на културното многообразие преди всичко на национално равнище. Даването на предимство на този подход, спрямо другия за демократизация на културата, предполага и разглеждането им като сравними идеални типове. Възможно е обаче и друго решение, което остава относително слабо застъпено в дисертацията, а именно *процеса* на демократизация на културата да предшества търсения *резултат* - културната демокрация, който не винаги е наличен с оглед на различното социално, икономическо и/или културно равнище на държавите членки на Европейския съюз. Тази позиция може да бъде подложена на критика, че културната демокрация е също процес, а не резултат. Коректният отговор би трябвало да отбележи, че демократизацията на културата и културната демокрация са част от сложната и проблематична трансформация на културните политики от тоталитарни (Източна Европа) или предназначени за конкретен елит (Западна Европа) в демократични политики. Оставям настрана възможността да има политики за културно многообразие на над-национално равнище, която предлага качествено различна визия за опазването не само на многообразието от форми на културно изразяване, но и на многообразието от национални и/или регионални култури, поради това че подобна перспектива проблематизира преди всичко бъдещето на културата, макар и вече коментирано като възможност³.

Изборът на културната демокрация като отправна точка за разбирането на културните политики в Европейския съюз закономерно ги превръща в политики на участие. Те са основани на културното многообразие и гражданското участие,

---

¹ Вж Обульен, Нина. „Защо са ни необходими европейски културни политики”. С., Оксиарт, 2007.

² Вж *Does Europe Need a Foreign Cultural Policy?*, a preliminary work by Kathinka Dittrich van Vweingh and Ernst Schurmann, Goethe-Institut February 2004, pp. 5-26, достъпен на: <http://www.kupoge.de/publikationen/sonstiges/beiheft3.pdf>

³ Вж Кабаков, И. Право на културно многообразие. С., УИ „Св. Климент Охридски”, 2007, с. 29-40.

предлагайки конкретни мерки за подобряване както на достъпа до култура и така и на условията за участие на гражданите в процесите на опазване и насърчаване на многообразието от форми на изразяване, защитено чрез действително прилагане на културните права.

Третата глава тематизира изключително проблематичното свързване на наднационалното и националното равнища на културните политики в Европейския съюз чрез културни инициативи, (за)мислени преди всичко на първото равнище. „Европейска столица на културата” е такава инициатива, която е изследвана в дисертацията чрез настъпилата „гражданска мобилизация” във връзка с кандидатурата на София, заедно с тези на Варна, Велико Търново и Пловдив. Причината за избора на кандидатурата на София като обект на изследване, спрямо тези на останалите градове, е аргументирана с последователната политика за работа с неправителствения културен сектор. В тази връзка са проведени и приложени 10 интервюта (с. 194-246), които трябва да представят актуалното състояние на коментиранията връзка, както и значението на нестопанските организации за нейното осъществяване. Тези организации обичайно са мислени в България като неправителствен сектор, изключвайки до голяма степен⁴ от обхвата на изследването стопанските организации в областта на културата, които не са на правителството и поради тази причина са също част от неправителствения сектор. Те обаче са особено важни за реализацията на идеите за културни и творчески индустрии, доколкото са самофинансиращи се, извършвайки културна дейност с цел печалба. В старателно и коректно проведеното теренно проучване може да се наблюдава и известно приплъзване към позициите на някои от респондентите, което е разбираемо и не нарушава представянето на обичайните виждания на неправителствения сектор за работата си с публичните власти и в частност с държавната власт. Изследователският резултат е (пред)известен – трудно работещи връзки между различните равнища, причината за което е преди всичко в държавната власт, която за „наказание” е лишена от интервю. Проблемът обаче остава и може би е необходимо да се проектират решения, които да възстановят (такива отношения, макар и трудни, съществуваша от времето на Националния граждански форум за култура / НГФК – 2002 г.)⁵ или изградят отново нарушената комуникация между публичните власти и гражданското общество в областта на културата.

---

⁴ Изключение в това отношение е интервюто на г-н Асен Асенов, представител на списание „Едно”, което извършва своята дейност като еднолично дружество с ограничена отговорност / ЕООД (с. 143)

⁵ Вж <http://slovo.bg/ngfk/index.htm>

Заклучението обобщава постигнатите резултати, като изследователския текст завършва с коректно, изчерпателно и точно (само)определяне на научните приноси на дисертационния труд

Необходимо е да се отбележи, че направените коментари и (за)бележки не поставят под каквото и да е било съмнение постиженията на дисертационния труд, който има качествата да бъде успешно защитен. Това обстоятелство ми позволява да препоръчам на научната комисия да подкрепи разглежданата кандидатура, както и да гласувам за присъждането на Светлана Александрова на образователна и научна степен “доктор”.

12.04.2014 г.

Доц. д-р Иван Кабаков